

3. *Secunda conclusio bipartita.*—Dico secundo: etsi jure divino non sit prohibitum clericis per se exequi bellum, ecclesiastico tamen jure prohibitum est. Prior pars probatur, quia nullum extat tale præceptum divinum, neque ex Scriptura, neque ex traditione habetur, nec omnino in sacerdotali munere includitur, aut intrinsece continet repugnantiam cum recta ratione. Confirmatur a simili, quia non est jure divino prohibitum clerico esse judicem in causa sanguinis. Posterior certa est, habeturque ex capit. *Clericus*, distinctione quinquagesima, ubi Nicolans Papa id prohibet sub pœna suspensionis, et 23, quæst. 4, habentur multi canones de hac re. Rationes et congruentiæ quare hoc sit præceptum, faciles sunt. Lege D. Thomam 2. 2, quæst. 40, art. 2.

4. *Consecrarium ex conclusione.*—Ex prima conclusionis parte, sequitur Summum Pontificem posse dispensare in dicto præcepto, quia humanum est; cujus contrarium sensit Gratian., 23, quæst. 8, in principio, sed sine ullo fundamento. Patet etiam ex multis juris capitibus, et solet afferri casus magnæ necessitatis, si is pertineat ad commune bonum Ecclesiæ; nam tunc etiam clerici possunt jure naturali obligari ad hujusmodi bellum. Verum quidem est tale bellum potius pertinere tunc ad defensionem, nam in aggressivo bello moraliter non adest tanta necessitas. Lege Cajetanum, citato loco, D. Thom., Covarr., relectione in Clementinam *Si furiosus*, parte 2, § 3, num. 2.

5. *Tertia conclusio.*—*Sylvester refellitur.*—Dico tertio: præceptum hoc sub mortali obligat eos qui in sacris sunt constituti. Primo, quia materia est gravissima, et sub gravissimis pœnis ac censuris prohibetur. Quod vero obliget constitutos in sacris etiam subdiaconatus, sententia communis est D. Thomæ, art. illo 2; Cajet., ibidem; Sylvest., verb. *Bellum*, 3 p., q. 2; Anton., 3 p., tit. 28, c. 2, § 6; Covarr. citati, et aliorum, in cap. *Petitio*, de Homicidio. Est ratio facilis, quia proxime jam accedunt ad sacrum ministerium, et ad illud obligantur. De aliis vero existentibus in minoribus, quia imperfecte participant statum clericalem, probabile est vel nullo modo obligari, præsertim si jam omnino renuntiarunt statui, vel certe ad summum obligari sub veniali. Ita Soto, 5 de Justitia, q. 1, art. 4; Covarr., in Clement. *Si furiosus*, part. 2, § 3, num. 2; nisi forte habeant beneficium ecclesiasticum; quia tunc jam sunt ex officio ministri Ecclesiæ, et tenentur, ut multi credunt, aspirare

ad altiores ordines, vel saltem non ponere impedimentum illis, dum in officio suo manere volunt, ideoque graviter obligantur¹. Sed oportet advertere hoc peccatum clericorum præcise non esse contra justitiam, sed contra religionem vel obedientiam; et ideo si aliæ conditiones justii belli adsint, nihil tenentur restituere, quamvis contrarium sentiat Sylvester, verbo *Bellum*, 3, q. 4, quia *Princeps* (inquit) *sicut non potuit dare clerico auctoritatem bellandi, ita nec prædandi*; sed hoc non urget, quia licet non potuerit dare facultatem licite bellandi, tamen dare potuit potestatem bellandi sine injuria, dum per Pontificem suo jure non privatur, ut in fine superioris sectionis dictum est, et hoc satis est ut non teneantur restituere; sicut patet in clerico occidente alium tanquam ministro justitiæ; nam tunc non peccat contra justitiam, nec tenetur restituere.

6. *An clerici bellantes fiant irregulares, de quo auctor, de Censur., disp. 47, sect. 6.*—Sed quid de irregularitate? Respondetur, si bellum sit injustum, et in eo aliquis occiditur aut mutilatur, omnes milites fieri irregulares, sive sint sacerdotes, sive non, sive per se interficiant, sive per alios. Ita Sylvester, verbo *Bellum*, tertio, quæstione tertia, ubi citat nonnulla jura quæ certe me non satis convincunt. Tamen quia res est dubia, pars hæc est superior, ea ratione, quia sic bellantes censentur cooperari illi homicidio, quia injuste moraliter omnes influunt, sive proxime, sive remote. Si vero bellum sit justum, distinguendum ulterius est. Nam si clericus peccat militando, et per se occidit alium, manet irregularis, quia manifeste est voluntarius homicida: si vero ipse non occidat, quamvis occidant alii, non manet irregularis, ut indicatur in cap. *Petitio*, extra, de Homicidio, et c. *Presentium*, et cap. *Continentia*, de Clerico percussore. Fundamentum est, quia cum bellum per se sit justum, et damna per accidens sequantur, non imputantur jam alicui moraliter; solum ergo ei, qui physice ea facit, imputari possunt. Si tamen clericus licite militans per se occidat, vel mutilet aliquem, idque faciat ex necessitate inevitabili defendendi vitam propriam, non evadit irregularis. Extra hunc vero casum Cajetanus, secunda secundæ, quæstione quadragesima, art. 2, censet semper fieri irregularem. Idem docet Navarr., cap. 27, num. 213. Ratio

¹ De hac obligatione ascendendi ad ordines, late Sancius, lib. 7 Matrim., disp. 45.

eorum est, quia solum in jure excipitur casus propriæ defensionis, in Clementina *Si furiosus*, de Homicidio. Et confirmatur, nam in capite illo *Petitio*, de Homicidio, in quodam bello justo defensionis proprii oppidi, respondet Pontifex consultius esse ut clerici in illo bello se abstineant ab altaris ministerio, et ita simpliciter hunc textum adducit D. Thomas 2. 2, quæst. 64, artic. 7, ad 3. Verum est id responderi potuisse, quia fortasse illi clerici exceperant limites propriæ defensionis. Unde alii censent, nec improbabiler, quemcumque licite pugnantem non manere irregularem, etiamsi clericus sit et occidat. Alii id limitant, quando fit in defensionem boni communis, quod non solum æquiparatur, sed præfertur etiam propriæ vitæ, ac poterit interdum obligare ad pugnam. Tunc porro mihi fere certum est non contrahi irregularitatem¹, atque ita sentit Sylvester, verbo *Bellum*, 3, quæst. 2, tum quia non est rationi consentaneum, damnum reportari ex actione, ad quam ex charitate obligamur simpliciter; tum etiam quia hac ratione dixit Cajetanus 2. 2, quæst. 33, art. 7, non fieri irregularem, qui accusat in casu criminali, cum tenetur. Si vero bellum sit licitum, non tamen sub obligatione, res est valde dubia, eo quod tunc non urgeat inevitabilis necessitas; securius ergo est dispensationem obtinere in eo casu. Advertendum est autem, si interdum liceat clerico pugnare propriis manibus ex dispensatione Pontificis, illum non contrahere irregularitatem. Nam qui dispensat in principali, dispensare censetur in concomitante.

7. *Objectio duplex.*—*Ad objectiones, de quibus in tom. illo de Censur., disp. 47, sect. 6, num. 8.*—Sed contra: nam sequitur non licere clericis interesse bello, et animare milites ad pugnam, vel si id faciant, contrahere irregularitatem; idemque videtur sequi de clericis dantibus consilium aliis, ut eant ad bellum. Respondetur hoc posterius nullam habere difficultatem, quia nec per se malum est, nec prohibitum, imo consuetum in Ecclesia, ut patet, 23, q. 2; non enim consulitur homicidium, sed actus fortitudinis et justitiæ; sicut consilium judici recte damus ut juste judicet. Aliud autem prius Sylvester, verbo *Bellum*, 3, quæst. 2, sentit licere solum in bello defensivo, et adhuc in illo irregularitatem incurri, si in actuali conflictu clericus excitet milites, cum Hostiens., cap. *Cum in dubiis*, de Pœnis.

¹ Vide in tom. de Censur., disp. 46, sect. 3.

Sed imprimis dicendum neque illud per se malum esse, neque in jure prohiberi, consuetudinemque docere contrarium. Convenit tamen id non præstare sine licentia Episcopi, vel superioris. Quod indicatur in cap. *Si quis Episcopus*, et capit. *Quo ausu*, 23, quæst. 8. Similiter credo verius ibi non contrahi irregularitatem, nisi directe intendat et excitet ad homicidium clericus. Quod si tantum exhortetur ad fortiter agendum, nulla est irregularitas, quia neque in jure exprimitur, neque ipse cooperatur moraliter homicidio, ac denique quia eadem ratio est de consulendo. Ita Navar., cap. 27, num. 216; et Covarr., supra. Tandem quæri posset quisnam dispensare valeat in hac irregularitate, de quo vide Sylvestr., supra, et Cajetanum, verbo *Irregularitas*. Dico breviter solum Summum Pontificem dispensare posse, nisi res esset occulta, quæ expresse indulgetur Episcopis in Tridentino, sess. 24, cap. 5 Reform. Qui tamen casus raro accidit in materia belli, de qua tractamus (De hac dispensatione in tomo de Censur., disp. 41, sect. 2).

SECTIO IV.

Quis sit justus titulus belli, stando in ratione naturali.

Fuit error Gentilium, qui putarunt regnorum jura esse posita in armis, licereque bella indicere solum ad nomen ac divitias comparandas; quod etiam in ratione naturali est absurdissimum (De hac quæstione sequenti late Molina, de Just., disputat. 102, 104, 105, 106).

1. *Prima conclusio.*—*Prima ratio.*—Dico ergo primo: nullum potest esse justum bellum, nisi subsit causa legitima et necessaria. Est conclusio certa et evidens. Rursus, causa hæc justa et sufficiens, est gravis injuria illata, quæ alia ratione vindicari aut reparari nequit. Ita docent Theologi omnes, sumiturque ex capit. *Dominus*, 23, quæst. 2, multaque congerit Covarr. supra. Ratio est prima, quia ideo bellum licet, ut respublica possit se indemnem tueri, alias contra bonum generis humani vergit, propter cædes, ac damna fortunarum, etc.; ergo si ea causa cesset, cessabit quoque belli justitia. Secundo: in bello spoliantur homines propriis bonis, libertate et vita; at hæc facere sine justa causa est prorsus iniquum, alioquin possent homines sine causa se mutuo interficere. Tertio, bellum, de quo

agimus, præcipue aggressivum est, et sæpe inducitur contra non subditos; unde necesse est ut intercedat eorum culpa, ratione cujus efficiantur subditi; alioquin quo titulo essent digni pœna, aut subessent alienæ jurisdictioni? Tandem si illi tituli, seu fines ad quos gentilitas respiciebat (ambitio, videlicet, cupiditas, atque etiam inanis gloria, et ferociæ ostensio), essent liciti et sufficientes, unaquæque respublica posset ad illos aspirare; ergo esset bellum ex utraque parte justum per se, et sine ignorantia; quod est absurdissimum; duo enim contraria jura non possunt esse justa.

2. *Notatio prima.*—Sunt vero ad rem magis explicandam nonnulla notanda: primo, non quamcumque causam esse sufficientem ad bellum, sed gravem, et damnis belli proportionatam. Contra rationem enim esset ob levem injuriam gravissima inferre damna. Ad hæc iudex non potest quævis delicta punire, sed quæ militant contra communem pacem, bonumque reipublicæ. In quo tamen considerandum est, non raro apparere injuriam levem, quæ revera gravis est, si omnia spectentur, vel si similes aliæ permittantur, quoniam paulatim inde evenire possunt magna incommoda. Sic occupare vel minimum oppidum, verbi gratia, aliquando gravis injuria erit, vel excursionses facere, etc., præcipue quando princeps, qui injuriam fecerat, admonitus contemnit.

3. *Notatio secunda.*—Secundo advertendum est varia esse injuriarum genera pro justis belli causa, quæ ad tria capita revocantur. Unum, si princeps res alterius occupet ac nolit restituere. Alterum, si neget communia jura gentium sine rationabili causa, ut transitum viarum, commune commercium, etc. Tertium, gravis læsio in fama, vel honore. Addendumque sufficere hujusmodi aliquam injuriam fieri vel contra ipsum principem, vel contra sibi subditos. Nam princeps custos est reipublicæ et subditorum; sufficere præterea fieri contra eum, qui protectioni principis se commisit, atque adeo contra fæderatos, sive amicos, ut videre est Genes. 14, in Abrahamo, 1 Reg. 28, in Davide. Namque *amicus est alter ipse*, non Ethicorum, c. 4 et 9. Hoc vero intelligendum, dummodo amicus jus habeat ad tale bellum, adsitque ejus voluntas explicita vel implicita. Ratio est, quia injuria alteri facta non confert mihi jus ad vindicandum illum, nisi cum ipse se potest juste vindicare, idque de facto intendit; hoc autem posito, auxilium meum cooperatio est actioni bonæ et justæ. At vero se-

clusa tali voluntate, quivis alius non potest se intromittere, cum is qui fecit injuriam, non cuicumque sit factus subditus, sed tantum offenso. Unde, quod quidam aiunt, supremos reges habere potestatem ad vindicandas injurias totius orbis, est omnino falsum, et confundit omnem ordinem, et distinctionem jurisdictionum: talis enim potestas, neque a Deo data est, neque ex ratione colligitur.

4. *Notatio 3.*—Tertio advertendum, circa injuriam illatam duo posse contendere. Primum est, ut restituantur personæ offensæ damna illata; hæc vero de causa nulla est difficultas, posse licite indici bellum; si enim ratione injuriæ licet, maxime propter hunc finem, ut quisque se conservet indemnem, de quo habentur multa exempla in Scriptura, Genes. 14, cum similibus. Alterum est, ut qui offenderit, debita pœna puniatur, in quo sua est difficultas.

5. *Secunda conclusio communis.*—*Declaratur, et probatur, primo ex Scriptura, Num. 25, et 2 Reg. 10 et 11.*—*Secundo ex ratione.*—Dico ergo secundo: justa etiam causa belli est ut qui injuriam intulit juste puniatur, si recuset absque bello justam satisfactionem præbere. Est communis, in qua et in præcedenti est observanda illa conditio, ut non sit alter paratus restituere vel satisfacere; nam si paratus esset, injusta redderetur aggressio belli, ut in sequentibus dicemus. Probatur jam conclusio primo ex Scriptura, Num. 25, et 2 Reg. 10 et 11, quibus in locis ex Dei jussu pura punitio injuriarum executioni data est. Ratio est, quia sicut intra eandem rempublicam, ut pax servetur, necessaria est legitima potestas ad puniendum delicta, ita in orbe, ut diversæ respublicæ pacate vivant, necessaria est potestas puniendi injurias unius contra aliam. Hæc autem potestas non est in aliquo superiore, quia nullum habent, ut ponimus; ergo necesse est, ut sit in supremo principe reipublicæ læsæ, cui alius subdatur ratione delicti. Unde hujusmodi bellum introductum est loco justis iudicium vindicativum.

6. *Objectio prima ex Rom. 12 solvitur.*—*Objectio secunda.*—*Ejus confirmatio.*—*Confirmatur secundo.*—Sed contra objicitur primo, quia hoc militare videtur contra illud Roman. 12: *Non malum pro malo reddentes, non vos vindicantes*, etc. Respondetur, illud intelligi de privata auctoritate, et animo inferendi alteri malum per se; attamen si fiat potestate legitima et publica, atque animo continendi hostes in officio, et reducendi quod

inordinatum erat ad debitum ordinem, non solum non est prohibitum, sed necessarium. Unde c. 13 subditur: *Non sine causa gladium portat, minister Dei est ad vindictam malefactorum.* Objicitur secundo: nam sequitur in eadem causa eundem esse auctorem et iudicem, quod est contra jus naturæ: sequela patet, quoniam idem princeps offensus aggrediendo sumit officium iudicis. Et confirmatur, tum quia hæc ratione negatur privatis personis propria vindicta; moraliter enim justitiæ terminos excederent: idem vero periculum est in principe se vindicante; tum quia pari ratione, si privata persona non possit per iudicem se vindicare, posset jam usurpare jus, et sua auctoritate id præstare, cum non alio fundamento id concedatur principi, quam quia non est modus alius justæ vindictæ.

7. *Diluitur.*—*Ad primam confirmationem.*—*Ad secundam quorundam responsio expenditur.*—*Plana responsio.*—Respondetur non posse negari, quin in hoc negotio eadem persona quodammodo subeat munus auctoris et iudicis, sicut etiam in Deo conspiciamus, cui potestas publica similis est; causa vero alia non est, quam quia actus hic justitiæ vindicativæ fuit necessarius humano generi, et naturaliter atque humano modo non potuit vialla dari convenientior, præsertim quia expectanda est ante bellum contumacia personæ offendentis, satisfacere nolentis; nam tunc sibi imputet si ei subditur quem offendit. Neque est simile de persona privata, primo, quia cum privato regatur consilio, facile poterit vindictæ modum excedere; at potestas publica publico ducitur consilio, idque auscultari tenetur, sicque facilius potest vitare incommoda proprii affectus. Secundo, quia vindicativa potestas per se non ad privatum, sed ad commune bonum refertur; et ideo non privatæ personæ, sed publicæ commissa est; quare si hæc vindicare nequeat aut nolit, illa damnum patienter tolerabit. Et per hæc patet responsio ad primam confirmationem. Ad secundam, quidam dixerunt in eo casu licere privatæ personæ occulte se vindicare, et in codice titulus habetur: *Quando liceat sine iudice se vindicare*; sed intelligendum hoc venit, quantum ad damnorum restitutionem; quoad delicti vero punitionem est intolerabilis error; actus quippe vindicativæ justitiæ jurisdictionis est, quam privata persona non habet, neque per alterius delictum comparat, alioquin non oporteret uti publica potestate jurisdictionis; vel certe cum potestas jurisdictionis

dimanet ab ipsis hominibus, potuissent singuli non transferre talem potestatem in magistratum, sed eam sibi conservare; quod est aperte contra jus naturæ, et contra bonam gubernationem generis humani. Negatur ergo sequela, nam leges attendunt ea quæ sunt per se; at privatæ personæ, per se loquendo, habent expeditam vindictam delictorum propter publicam potestatem; quod vero interdum non possint, per accidens evenit, atque ideo necessario tolerandum, ut diximus. At vero necessitas inter duas respublicas supremas per se est; et ita sunt exponendæ quædam Glossæ civiles, quas supra Covarr. adducit. De quo etiam Victoria in relectione de Potestate civili, a numero sexto; Soto, 4 de Justitia, quæst. 4, art. 1.

8. *Tertia conclusio manifesta.*—*Dubium subortum.*—*Quid quando ex bello sequitur damnum Ecclesiæ.*—*Quid quando sequitur contra hostilem partem.*—*Quid quando sequitur ipsi bellum inferenti.*—Dico tertio: qui sine causa justa bellum aggreditur, non solum contra charitatem, sed etiam contra justitiam peccat; unde tenetur omnia damna restituere. Conclusio est manifesta. Solum quæri posset an detur interdum causa belli excusans ab injustitia, non vero a peccato contra charitatem. Respondendumque raro hoc accidere, non tamen quidquam repugnare; sicut enim inter privatos contingit, ut alter ab altero rem sibi debitam accipiat, proindeque non sit contra justitiam, contra charitatem vero aliquando, nimirum si ea de causa debitor incurrat gravissima damna, et res illa creditori non sit valde necessaria, ita posset accidere inter principes et respublicas. In quo tamen advertendum, in hujusmodi bello posse considerari primo damnum reipublicæ contra quam bellatur; secundo illius quæ bellum infert; tertio denique damnum fortasse totius Ecclesiæ. In hoc tertio eventu, facile id, quod diximus, inveniri potest. Nam licet rex Christianus possit alio justo titulo bellum indicere, nihilominus poterit peccare contra charitatem Ecclesiæ debitam, tale jus prosequendo; ut si inde videat hostes fidei fieri potentiores, etc.; in eo ergo casu, licet sit peccatum bellare, non tamen insurgit restituendi obligatio, quoniam ille alius justus titulus illum deobligat. Quando vero damnum est primi generis, tunc non multum obligat, quia prava voluntas reipublicæ injuriam inferentis fuit causa illius; si tamen in casu aliquo non posset illa respublica, vel satisfacere, vel restituere sine magnis

incommodis, neque esset necessaria satisfactio alteri principi, illam urgendo faceret plane contra charitatem. In secundo tandem casu, si princeps cum majori damno et periculo suae reipublicae infert bellum alteri, etiam ex justa causa, peccabit non solum contra charitatem, sed etiam contra justitiam debitam propriae reipublicae. Ratio est, quia princeps tenetur ex justitia magis providere communi bono suae reipublicae, quam proprio; alias tyrannus evadit. Sic iudex suspendens reum morte dignum, sed valde necessarium reipublicae, contra debitum sui muneris fecerit, atquo adeo contra justitiam. Sic medicus contra justitiam ex officio debitum peccaret, dando medicinam, quae praesenti aegritudini mederetur, sed majores postea inferret.

9. *Temperatur proxima decisio.* — Sed in hoc considerandum est, si rex unus plura regna sub se contineat, saepe posse cum alterius detrimento bellare pro altero; quia licet regna distincta sint, ut tamen sunt sub uno capite, mutuo se possunt ac debent juvare, cum defensio unius cedit in commodum alterius, servaturque aequalitas, siquidem alterum alterius auxilio suo tempore indigere possit; praeterquam quod per se magnum bonum cujuscumque regni est, potentioris principem habere, ac denique major fortasse pax obveniet tali regno, vel alia commoda, aliaque facile excogitari valent; multa igitur consideranda sunt, ut obligetur princeps ad relinquendum jus bellandi, ne regnum ejus damnum patiat.

10. *Illatum Cajetani.* — Quousque verum habeat. — Est autem advertendum, ex hoc principio intulisse Cajetanum 2. 2, quaest. 96, art. 4, ut bellum sit justum, debere principem tantam in se cognoscere potestatem, ut moraliter certus sit de victoria: primo, quoniam alias exponit se manifesto periculo majora damna inferendi suae reipublicae, quam commodum; sicut (inquit) male aget iudex qui aggrediatur capturam rei absque satellitum numero, quo certus sit non posse superare. Secundo, qui bellum aggreditur, rationem subit agentis, agens autem potentius esse debet ad superandum passum. Sed haec conditio non videtur mihi simpliciter necessaria; primo, quia humano modo est fere impossibilis. Secundo, quia saepe interest ad commune bonum reipublicae non expectare tantam certitudinem, sed tentare potius, etiam cum aliquo dubio, an coerceri hostes possint. Tertio, quoniam alias nunquam liceret regi

minus potenti indicere bellum contra potentioris, quia illam certitudinem, quam Cajetanus requirit, assequi non potest. Quapropter dicendum est, teneri quidem principem ad procurandam maximam certitudinem, quam possit, victoriae; debere item conferre spem victoriae cum periculo damnorum, atque si omnibus pensatis spes praevaleat. Si vero nequit tantam certitudinem assequi, oportet saltem ut habeat probabilioris spem, aut aequae dubiam, juxta necessitatem reipublicae et boni communis. Quod si minor sit probabilitas de spe, et bellum sit aggressivum, fere semper est vitandum; si defensivum, tentandum; quia hoc necessitatis, illud est voluntatis: quae omnia ex principiis de conscientia et justitia satis constant.

SECTIO V.

Utrum principes christiani habeant aliquem justum titulum belli praeter eum, quem ratio naturalis dictat.

1. *Prima sententia affirmans.* — Primus titulus, qui afferri posset, impugnatur ab auctore, in tract. de Fide, disp. 18. — Secundus etiam titulus reprobat. — Prima sententia affirmat, quam Hostiensis, Panormitanus, et alii Canonistae defendunt, in cap. Super his, de Voto, et Alvarus Pelagius, lib. 1, de Planctu Ecclesiae, cap. 37; Gabriel, in 4, distinct. 15, quaest. 4, et alii, quos refert Covarr, regula Peccatum, § 10. At non eodem modo auctores hi loquuntur, assignant enim varios titulos. Primus est solius infidelitatis, quia scilicet nolunt veram religionem admittere. Sed hic est falsus titulus, de quo in materia de fide. Secundus est, ut Deus ab injuriis vindicetur, quae contra ipsum fiunt per peccata contra naturam, et per idololatriam; et quoad ultimum, id tenet Castro, lib. 2 de Justa haereticorum punitione, cap. 14. Sed falsa etiam sententia est, et primum quoque si de vindicta proprie loquamur. Deus enim non dedit omnibus hominibus potestatem vindicandi suas ipsius injurias, quia ipse facile id potest, si velit, nec expediebat generi humano: sequeretur enim inde turbatio maxima. Eademque ratio est de defensione, quia hac via potius multiplicarentur divinae injuriae, quam vitarentur. Deinde, hoc ipso titulo possent etiam christiani principes inter se bella movere, cum multi etiam sint Deo injurii. Item cum hic titulus non possit sufficienter ostendi, juste

possent invasi se defendere. Unde fieret bellum utrinque justum.

2. *Objectio ex Levit. 18, quo pacto solvatur ab August., Epiphani., Cassian.* — *Aliorum solutio probatur.* — Oppones, nam populo Israel licuit bellum hoc titulo contra idololatrias, ut patet Levit. 18. Respondeo varios assignari titulos illius belli; Augustinus, sermone 115 de Tempore, Epiphanius, haeresi 66, et Cassian., collat. 5, cap. 24, volunt terram illam pertinuisse jure haereditario ad Israel, qui ex Sem descendebat, cui Noe partem illam dederat in haereditatem, quam per vim frater Cham occupaverat. Hunc titulum nec probo nec improbo, quia neutrius partis ratio suppetit. Alii dicunt titulum fuisse Dei donationem, qui plane verus est; addit vero Augustinus, quaest. 20, in Josue, licet justus esset titulus, quia tamen non poterat demonstrari, semper fuisse quaesitos alios magis constantes et apertos; nimirum, quia vel hostes denegabant transitum per communes vias, vel aggressores erant, ac bellum inchoabant. Dici etiam potest eos non solum fuisse idololatrias, sed homicidas, nam sacrificabant parvulos innocentes, quare eos titulo defensionis innocentium licuisse debellare.

3. *Enucleatur magis praedictus titulus, de quo in disp. 18 de Fide, sect. 4.* — Advertendum vero circa hunc titulum, a nonnullis quodammodo admitti, si forte aliqua respublica coleret unum Deum, principis autem nequitia ad idololatriam inclinaret. Tunc enim licet movere bellum contra principem. Quod verum est, si per vim princeps ipse cogeret subditos ad idololatriam; secus autem non esset sufficiens causa belli, nisi tota respublica peteret auxilium contra suum principem; quia ubi coactio non intervenit, locum non habet defensio. Et confirmatur primo, quia eadem ratione semper liceret indicere tale bellum propter tuendos innocuos parvulos; secundo, liceret similiter inter Christianos principes propria auctoritate suscipi. Denique, quacumque ratione titulus hic habere locum possit, non proprius Christianorum est, sed communis cum iis infidelibus, qui unum tantum Deum colerent, sicque possent jure defendere, quicumque vellent eundem Deum colere, ab aliisque cogerentur ad idololatriam.

4. *Tertius titulus absolute improbat.* — Tertius titulus est dominii supremi in temporalibus; astruunt nimirum dicti auctores, infideles, aut veros dominos non esse rerum

quas possident, aut imperatorem christianum, aut certe Summum Pontificem habere directum dominium temporale totius orbis; sed haec omnia sunt vana et conficta, ut in materia de dominio et de legibus tractatur¹. Deinde, esto in re talis titulus existeret, attamen neque infidelibus sufficienter ostendi posset, neque possent cogi ad credendum subsistere tale dominium; ergo neque cogi ad obediendum. Tandem eo titulo jam posset Papa vel imperator agere bellum contra omnes principes christianos. Quocirca animadvertendum, quamvis Pontifex indirecte habeat potestatem supremam in temporalibus, eam tamen, *per se loquendo*, semper supponere potestatem directam in spiritualibus, ideoque illam potestatem indirectam, per se loquendo, non posse extendi ad infideles, in quos directa potestas in spiritualibus non datur in ipso Pontifice. Dico autem *per se*, quia per accidens contingere aliud potest, ut statim dicam.

5. *Quartus titulus expenditur.* — Quartus titulus affertur, quod infideles barbari sint et inepti, ut se convenienter regant. Ordo autem naturae postulat ut prudentiores gubernent hujusmodi homines, quod docuit Aristoteles, primo Politicorum, cap. 1, ubi, cap. 5, docet bellum natura justum esse, quod contra homines suscipitur, qui ad parendum nati sunt, neque parere volunt. Atque hunc titulum probavit Major, in 2, distinct. 44, quaest. 3; et late Sepulveda, lib. 7, cap. 2. At enim hic titulus primum non potest esse generalis, nam evidens est multos esse infideles ingeniosiores fidelibus, et aptiores ad res politicas. Secundo, ut hic titulus habeat locum, non satis est existimare aliquam nationem esse ingenio inferiorem, sed esse ita inopem, ut regulariter potius ferarum more quam hominum vivat, quales dicuntur ii qui, cum nullam habeant humanam politiam, nudi prostrati incedunt, carnibus vescuntur humanis, etc. Et si qui tales sunt, debellari poterunt, non ut interficiantur, sed ut humano modo instituantur, et juste regantur. Raro tamen aut nunquam admittendus est talis titulus, nisi ubi intercedunt occisiones hominum innocentium, et similes injuriae: quare potius titulus hic revocatur ab bellum defensivum, quam aggressivum. Tandem Aristoteles supra tunc solum ait licere hoc bellum, quando dicti homines, qui regendi debellantur, tam distant

¹ Vide lib. 2 de Legib., c. 7, et in Defensione fidei, lib. 3, c. 1, 4 et 5.

ab aliis, quam a corpore animus. Ex quo nihilominus intelligitur, hunc titulum, si quis est, non esse proprium Christianorum, sed eundem pertinere ad omnem regem, qui velit servare legem naturæ, ex qua præcise considerata hic titulus oritur.

6. *Vera questionis resolutio per tres conclusiones.* — *Prima conclusio.* — Dicendum est ergo nullum esse titulum belli ita proprium christianorum principum, qui non habeat fundamentum aliquod, vel certe proportionem cum lege naturali, atque adeo qui suo modo non etiam conveniat principibus infidelibus; quod ut explicem, dico primo: christianus princeps non potest indicare bellum, nisi vel ratione injuriæ, vel ob defensionem innocentum. Probatur sufficienter ex eo, quia exclusi sunt omnes falsi tituli. Et rationes factæ hoc probant, nam lex gratiæ non destruit legem naturæ, sed illam perficit.

7. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: defensio innocentum peculiari modo potest habere locum in principibus fidelibus, et idem est suo modo in injuriarum vindicta. Nam si respublica subdita infideli principi velit suscipere legem Christi, et rex infidelis prohibeat, habent christiani principes jus defendendi illos innocentes. Quod si talis respublica vellet recipere legem infidelium, Mahometicam, verbi gratia, ac princeps nollet, non haberet infidelis princeps Turca simile jus contra illum regem. Ratio est, quia impedire legem Christi est revera gravis injuria, et damnum: prohibere vero aliam legem, nulla est. Item si audire velint, ratione possunt convinci hoc esse credibilius et credendum; juste igitur eis hac in parte succurritur. Similia exempla sunt, quæ ad primam partem conclusionis spectant, si prædicatores Evangelii injuriis afficiantur, vel certe aliquid agant infideles principes in detrimentum fidelium; nam hæc est injuria Ecclesiæ, ad quam expellendam et vindicandam jus suum habet, quod aliqua ex parte supernaturale est, nimirum, facultas Dei ad prædicandum Evangelium, atque hoc modo certum est non spectare hoc jus ad infideles: quæ omnia satis patent ex materia fidei, disp. 18, sect. 1.

8. *Tertia conclusio.* — Dico tertio, hæc omnia ita habere fundamentum in ratione naturali, ut, proportionem servata, possint quodammodo ad infideles applicari. Explicatur: nam si velit aliqua respublica colere unum Deum, et servare naturæ legem, vel audire prædicatores qui hoc doceant, et a suo principe per

vim impediatur, orietur inde alteri principi justus titulus belli, etiamsi non sit fidelis, sed sola ratione naturali ducatur, quia illa erit justa defensio innocentum. Simili modo, si aliqua respublica coleret unum Deum, et servaret leges naturæ, alia vero idololatriam exerceret, ac contra rationem naturalem viveret, haberet illa jus ad mittendum qui hanc docerent, et erroribus liberarent. Quod si per vim impediatur, jure posset bellum proseguere, quia id jus est valde consentaneum naturæ; tum etiam quia ibi admisceretur innocentum defensio, cum moraliter loquendo, non sint defuturi, qui velint edoceri veritatem naturalem necessariam ad bonum honestum, a qua voluntate inique impedirentur; tum denique propter rationes alias adductas in materia de fide, disp. illa 18, quæ, servata proportionem, hic procedunt.

SECTIO VI.

Qua certitudine constare debeat de justa causa belli, ut illud justum sit.

Distinguenda sunt tria genera personarum, scilicet, supremus rex et princeps; primarii homines et duces; communesque milites; et supponendum in omnibus requiri certitudinem practicam, quæ explicatur hoc judicio: *Mihi licitum est bellare.* Dubium totum vertitur de certitudine speculativa, quæ ita explicatur: *Hæc causa belli justa est in se; vel: Hæc res, quam prætendo per bellum, mea est.*

1. *Prima conclusio bipartita.* — *Suadetur pars prior.* — Dico primo: supremus rex tenetur ad diligentem causæ et justitiæ examinationem, qua facta, operare debet juxta scientiam inde comparatam. Fundamentum prioris partis est, quia negotium belli est gravissimum; ratio autem postulat, ut in quovis negotio adhibeatur consultatio, et diligentia qualitati ejus accommodata. Item, ut judex sententiam ferat in privato negotio, debet diligentem adhibere examinationem; ergo proportionaliter in publica belli causa. Tandem quia alias temeritate principum facile turbarentur omnia. Itaque in priori hac assertionis parte nulla est difficultas.

2. *Explicatur posterior.* — *Quid quando altera pars est probabilior.* — Posterior vero ita explicatur: ponamus enim titulum belli esse, quod rex hic contendat hanc urbem ad se pertinere, vel jure hæreditario sibi obvenire de

nuo; jam si facta diligentia illud certo constat, aperta est assertio. Quando vero res est pro utraque parte probabilis, tunc se debet rex gerere ut justus judex; quare si sententia sibi favens invenitur probabilior, potest etiam juste proseguere jus suum, quia, ut verum existimo, in sententiis ferendis sequenda est semper probabilior pars, quia ille est actus justitiæ distributiæ, in qua dignior est præferendus. Est autem dignior, cui probabilius jus favet, de quo latius infra. Eadem vero ratione si pars contraria habeat pro se sententiam probabilior, nullo modo poterit ille princeps movere bellum.

3. *Quid quando æqualiter dubitatur, et altera pars possidet.* — Si denique, facta diligentia, invenitur æqua probabilitas pro utraque parte, vel certe æquale dubium, undecumque aliud oriatur, tunc si alter possidet, præferendus est; quia in judicio etiam ille præfertur, cum majus jus habeat; quapropter, qui non possidet, movere bellum nequit contra possidentem; qui vero possidet, tutus est, ac se defendere juste valet. Quamvis Adrianus, in 4, materia de Restitutione, et Quodlib. 2, artic. 2, contrarium sentiat in hoc ultimo; nam ille (inquit) dubitat, an retineat alienum, non est ergo tutus. Sotus etiam, in 4, de Justitia, quæst. 5, argumento ultimo, dicit, eum qui dubitat, teneri ad dividendum cum altero, vel satisfaciendum alteri pro ratione dubii, quod esset verum, si a principio incepisset possidere cum dubia fide, nam talis possessio non confert jus; si vero a principio erat possessor bonæ fidei, et postea ortum est dubium, et diligentiam fecit ad inquirendam veritatem, non tamen potuit assequi, secure potest totum retinere; quia dubium manet pure speculativum, et talis possessio confert simpliciter jus ad rem totam, quod in genere latius ostendimus in materia de conscientia, in tractatu 3, disputatione 12, sectione 5 et 6; et in specie docet Covarr., regula *Possessor*, parte 2, § 7; et Victoria, dicta relectione. Et idem Sotus, relectione de Secreto, memb. 3, quæst. 2. Advertit tamen Victoria teneri hujusmodi possessorem, cum oritur dubium, diligenter inquirere veritatem, et ad hoc cogi posse ab alio, etiam per bellum, si alias nollet, quia revera id postulat ratio justitiæ et recti judicii.

4. *Quid quando neutra possidet.* — Aliud membrum est, si nullus possideat, et dubium vel probabilitas sint æqualia. Communior sententia esse videtur, unumquemque habere

jus ad primo occupandum: unde fieret justum bellum ex utraque parte, quod non refert, cum interponitur ignorantia. Ratio vero affertur, quia in simili casu judex posset adjudicare rem suo arbitratu, cui vellet partium litigantium. Ego vero mihi suadere nequeo id licere judici in tali casu, in quo certe judex est tantum distributor rei, in quam ipse jus non habet. Ergo si jura partium semper sunt prorsus æqualia, non est cur possit ipse totam alteri attribuere; tenetur ergo dividere, vel, si res dividi utiliter non possit, oportebit ratione aliqua utrique parti satisfacere. Ergo ad hoc ipsum tenebuntur principes in casu belli, nam aut inter se rem dividunt, aut sortem mittunt, vel aliqua alia ratione negotium component. Quod si unus tentaret rem totam occupare, aliumque excludere, hoc ipso injuriam alteri faceret, quam posset juste repellere, et eo titulo justus belli rem totam occupare.

5. *In dubio de justo bello, teneri principem committere judicium bono viro, probabilius.* — Sed quæres an in hujusmodi casibus teneatur supremi principes arbitrio honorum virorum judicium relinquere. Est autem quæstio, stando in lege naturali tantum, ut omittamus Papæ auctoritatem, de qua jam diximus. Censeo vero probabilem valde esse partem quæ affirmat: etenim tenentur ii, quoad possunt, vitare bellum honestis mediis. Si ergo nullum periculum injustitiæ timeatur, illud plane est optimum medium; erit ergo amplectendum. Confirmatur, nam impossibile est auctorem naturæ in eo discrimine reliquisse res humanas, quæ frequentius conjecturis potius quam certa ratione reguntur, ut omnes lites inter principes supremos et respublicas, non nisi per bellum terminari debeant; est enim id contra prudentiam ac bonum commune generis humani; ergo contra justitiam. Præterquam quod jam regulariter ii haberent majus jus, qui potentiores essent, atque adeo ex armis esset metiendum, quod barbarum et absurdum satis apparet.

6. *Notatio prima circa datam resolutionem.* — *Notatio secunda.* — Sed in hoc observandum primo erit, non teneri supremum principem stare judicio eorum, quos ipse non constituit ad judicandum; oporteret ergo ut utriusque partis consensu arbitri eligerentur; quod quidem medium, quia raro amplectuntur, ideo solet esse rarissimum. Nam sæpissime alter princeps suspectos habet iudices externos. Deinde advertendum, posse supremum principem, si bona fide procedat, expen-